

07.03.25

8-Б клас

Історія України

Вч. Рзаєва Н.О.

Тема: Події 1652-1653 рр.

Мета: визначати, завдяки чому українська армія здобула перемоги в Батозькій битві та Жванецькій облозі; пояснювати, чому і як були здійснені молдавські походи Б. Хмельницького; характеризувати внутрішньо- і зовнішньополітичне становище Гетьманщини наприкінці 1653 р.; визначати за картою напрямки воєнних походів української армії та місця найважливіших битв у 1650—1653 рр.; удосконалювати вміння і навички самостійної роботи; виховувати у школярів навички позитивного розв'язання суперечливих питань.

Актуалізація опорних знань

Бліц-опитування

- 1) Яким був кількісний склад армій супротивників у Берестецькій битві?
- 2) Хто керував виведенням з оточення з-під Берестечка залишків української армії?
- 3) Якою була кількість козацького реєстру за Білоцерківською угодою?
- 4) Яка роль битви під Берестечком у Національно-визвольної війни?
- 5) Поширеною є думка, що поразка козацького війська була зумовлена зрадою кримських татар. Чи згодні ви з такою думкою?

Мотивація навчальної діяльності

Робота з картосхемою

Зборівський мирний договір	Білоцерківський мирний договір
1649 р.	1651 р.
результат Зборівської битви 1649 р.	результат Берестецької битви 1651 р.
Умови договору:	
влада гетьмана поширюється на 3 воєводства – Київське, Чернігівське, Брацлавське	влада гетьмана поширюється лише на Київське воєводство
реєстр – 40 тис. козаків	реєстр – 20 тис. козаків

Добавлено примечание ([WU1]):

Хронологічний ланцюжок

Основні дати:

1650 р., серпень – Перший молдавський похід.

1652р., травень – битва під Батогом.

1652р., серпень – одруження Тимоша Хмельницького з дочкою молдавського господаря Василя Лупу. Укладення молдавсько- українського союзу.

1653р., квітень-травень – похід козацьких полків під проводом Тимоша Хмельницького в Молдавію.

1653 р., серпень-вересень – поразка українських військ під Сучавою.

1653 р., вересень-грудень – облога Жванця на Поділлі

Вивчення нового матеріалу

Білоцерківський договір завдав тяжкого удару по Українській державі та інтересам козацтва. В Україні розпочалися антигетьманські виступи, а також масові переселення селян і козаків на територію Російської держави. Б. Хмельницький розумів, що виконання умов Білоцерківського договору підштовхує козацьку Україну до прірви. Гетьман почав енергійно готуватися до відновлення війни з Річчю Посполитою. «У 1653 році у козацькій Україні значно загострилася внутрішньополітична ситуація, погіршилося економічне становище. роки воєнних лихоліть підірвали її господарство. Тисячі й тисячі людей були вбиті, потрапили в татарський полон, померли від голоду й жахливих епідемій холери та чуми. З 1648 року до середини 1653 року чисельність населення скоротилася майже на 40 %. Чи не вдвічі — до 40–50 тисяч козаків — скоротилося за цей час і боєздатне військо. У суспільстві накопичилася втома від війни. Помітно погіршилося і міжнародне становище Української держави. Ставало очевидним, що виграти війну з Річчю Посполитою можна лише із сильними союзниками. Після переговорів українських дипломатів у Стамбулі султан прислав Хмельницькому булаву, шаблю та інші клейноди. Це свідчило, що турецький володар погоджувався на протекцію (покровительство) над Українською державою». На кінець 1653 р. становище Гетьманщини стало критичним. Цілі райони Правобережжя, де відбувалися воєнні дії, були спустошені. Десятки тисяч людей потрапили в полон до татар, загинули в боях, померли від голоду, епідемій холери й чуми 1650—1653 рр. За період 1648 — кінця 1653 р. кількість населення України зменшилася на 30—40 %. Розгорталася масове переселення українців з охоплених війною територій на Лівобережжя, Слобожанщину, до Московської держави та Молдови.

Молдавські походи Богдана Хмельницького 1650-1653

У роки Національно-визвольної війни Б. Хмельницький та його син Тиміш Хмельницький у **1650, 1652 і 1653 рр.** здійснили чотири походи до Молдавського князівства.

Метою походів було позбавити польське командування можливості використати територію Молдавії як плацдарм для наступу на українські землі та домогтися якомога більшої політичної ізоляції Речі Посполитої.

При цьому Б. Хмельницький намагався схилити Молдавію до укладення династичного союзу шляхом одруження Т. Хмельницького з донькою молдавського господаря Василя Лупу Розандою. До того ж друга донька В. Лупу була одружена з литовським князем Я. Радзивілом. Завдяки шлюбу свого сина гетьман також розраховував принаймні забезпечити нейтралітет Литви в його подальшій боротьбі з Польщею.

Тиміш Хмельницький і Розанда Лупу

Поглиблювався занепад сільського господарства, ремесел, промислів і торгівлі, що унеможливлювало подальше ведення війни. У 1653 р. вперше від початку боротьби Хмельницький не зміг набрати заплановану кількість вояків до своєї армії й зіткнувся з виступами незадоволених козаків. В українському суспільстві натхнення й піднесення

перших років війни поступалися місцем зневірі й розчаруванню. Помітно погіршилося також зовнішньополітичне становище Гетьманщини. Зокрема, воно ускладнилося через помилки, допущені гетьманом в оцінці співвідношення сил у Південно-Східній Європі. Спроби Хмельницького встановити династичні зв'язки з

Молдавським князівством урешті-решт призвели до появи антиукраїнської коаліції Речі Посполитої, Валахії, Трансільванії та Молдови. Уряд Речі Посполитої не вважав війну з Гетьманщиною завершеною й готувався до її продовження.

Внутрішньополітичні проблеми робили очевидним той факт, що перемогти в ній Україна зможе лише за допомогою сильних союзників. При цьому турецький султан і московський цар висловлювали принципову згоду надати захист і покровительство Гетьманщині.

Становище Української держави наприкінці 1653 р. - Загибель значної кількості людей в результаті п'яти років війни та епідемій чуми та холери. - Спустошення території України внаслідок тривалих військових дій з поляками, польських каральних походів, пограбування татарами. - Занепад сільського господарства. - Зростання невдоволення населення. - Погіршення міжнародного становища Української держави.

Хвилинка відпочинку. Гімнастика для очей

https://youtu.be/u_fLRqqJ59E?si=uANSHgRkLIGVwBpf

Робота з підручником

Прочитайте матеріал на стор. 101-103, визначте основні події битви під Батогом та Жванецької облоги.

Битва під Батогом травень 1652р.

Оскільки це не відповідало інтересам Речі Посполитої, польний гетьман М. Калиновський вирішив перешкодити цьому походу.

Біля гори Батіг поблизу Ладижина на шляху українського війська він розташував укріплений табір із військами (35 тис. осіб разом зі слугами). Уранці 22 травня 1652 р., прибувши під Батіг та оцінивши ситуацію, Б. Хмельницький з'ясував, що кількість війська М. Калиновського значно менша за розміри польського табору. Він наказав атакувати його з усіх боків, оскільки у противника не було можливості захищати весь табір одночасно. **Атаки козаків і татар на табір завершилися повним розгромом польської армії.** У битві загинуло близько 10 тис. польських воїнів і сам М. Калиновський.

Українсько-молдавський союз було поновлено, відбулося вінчання Т. Хмельницького та Розанди Лупу.

Робота з картою та картосхемою

Облога Жванця осінь-зима 1653р.

Польська армія, очолювана королем Яном II Казимиром, просуваючись українськими землями, восени 1653 р. дісталася Жванецького замку, що розташовувався поряд із Хотиним, і зупинилася там в укріпленому таборі. Її кількість разом зі слугами становила 60 тис. осіб.

У середині жовтня 1653 р. сюди прибули війська Б. Хмельницького та хана Ісляма III Герая. Розпочалася облога козацько-татарською армією польського табору. У підпорядкуванні гетьмана було близько 30—40 тис. козаків, приблизно такою ж була кількість татарської кінноти.

На початок грудня в кільці облоги від голоду, холоду і хвороб загинуло близько 10 тис. осіб. Під тиском цих обставин поляки розпочали переговори про мир.

Уява реконструкції Жванецького замку:

1 – північна башта, 2 – північно-східна башта, 3 – південно-східна башта, 4 – південно-західна башта, 5 – північно-західна башта, 6 – в'їзні ворота, 7 – житловий будинок.

Облога Жванця осінь-зима 1653р.

5 грудня 1653 р. поблизу міста Кам'янець хан Іслам III Герай та король Ян II Казимир уклали в усній формі кримсько-польський договір. Умови Кам'янецької угоди передбачали припинення воєнних дій та згоду польської сторони виплатити кримському хану викуп (так звані «упоминки»).

Щодо визначення в договорі правового статусу Гетьманщини однозначної інформації немає. Одні джерела стверджують, що відновлювалися умови Зборівського договору, інші — що козаки залишалися лише зі своїми давніми правами і привілеями (які вони мали до початку війни).

Становище Гетьманщини наприкінці 1653р.

- **Зневіра й розчарування у війні:** *наприкінці 1653 р., незважаючи на перемоги, становище Гетьманщини було критичним. Цілі райони Правобережжя, де відбувалися воєнні дії, були спустошені. Десятки тисяч людей потрапили в полон до татар, загинули в боях, померли від голоду, епідемії холери й чуми.*

Протягом 1648—1653 рр. кількість населення України скоротилася на 30—40 %. Розгорталася масове переселення українців з охоплених війною територій на Лівобережжя, Слобожанщину, до Московії та Молдавії. Поглиблювався занепад сільського господарства, ремесел, промислів і торгівлі, що унеможливлювало подальше ведення війни.

- **Необхідність шукати нового союзника у боротьбі з Польщею**

Узагальнення. Систематизація. Рефлексія.

Перегляньте відео: <https://youtu.be/PXiSeywHCK0?si=ztVTMOOrO4CTx557>

Експрес-опитування

1. Яким був кількісний склад армій супротивників у битві під Берестечком?
2. Хто керував виведенням з оточення з-під Берестечка залишків української армії?
3. Якою була кількість козацького реєстру за Білоцерківською угодою?
4. Скільки походів до Молдавії було здійснено українськими військами?
5. Якими були причини битви під Батогом?
6. Укладенням якого договору завершилася облога Жванця?
7. Як змінилася кількість населення українських земель за роки Національно-визвольної війни?

8. Які держави пропонували надати захист Гетьманщині у її війні проти Речі Посполитої?

Домашнє завдання:

- Прочитайте §15
- Продовжуємо складати таблицю "Основні події Національно-визвольної війни".

1651	Битва під Берестечком	Поразка Б. Хмельницького, Іслам III Герей зрадив козаків. В результаті було підписано Білоцерківський договір
1651	Білоцерківський договір	➤ Територія Гетьманщини обмежувалася Київським воєводством➤ Шляхта поверталася до своїх маєтків➤ Реєстр 20 тис., решта козаків мала повернутися під владу панів➤ Гетьман мав підпорядковуватися королю
1650-1653	Молдавські походи Богдана Хмельницького та його сина Тимоша Хмельницького.	Мета: знайти нового союзника у боротьбі з Польщею
травень 1652р	Битва під Батогом	перемога козаків над польською армією. Було укладено династичний шлюб між Тимошем Хмельницьким та дочкою молдавського володаря Розандою Лупу.
осінь-зима 1653р.	Облога Жванця	Поразка польської армії. Іслам III Гірей та король Ян II Казимир уклали Кам'янецький договір, що передбачав припинення воєнних дій та згоду польської сторони виплатити кримському хану викуп
Кінець 1653р.	Становище Гетьманщини	➤ Зневіра й розчарування у війні➤ Необхідність шукати нового союзника у боротьбі з Польщею

Завдання надсилайте на освітню платформу Human, або на ел. адресу nataliarzaeva5@gmail.com

Бажаю успіху у навчанні!

